

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАКЛІМАТИЗАЦІЇ СКЕЛЬНИЦІ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

П.Б. Хоєцький, О.Г. Часковський,
кандидати сільськогосподарських наук, доценти
Національний лісотехнічний університет України

Обґрунтовано необхідність реакліматизації *Rupicapra rupicapra* в Українських Карпатах. На основі бонітування угідь та індивідуальних ділянок існування виду розраховано оптимальну чисельність *Rupicapra rupicapra* у високогір'ї Східних Карпат. Тут без загрози нанесення шкоди біогеоценозам може існувати понад 1000 особин.

***Rupicapra rupicapra*, бонітування угідь, оптимальна щільність, високогір'я.**

Сучасний ареал скельниці (*Rupicapra rupicapra* L.) охоплює гори Центральної та Південної Європи, Малої Азії, Кавказу. У гірських системах Європи вона заселяє Піренеї, Альпи, Татри, Південні Карпати, Балкани. Карпатський підвид поширений у Трансільванських Альпах, у Карпатах – в межах Румунії, а Східні Карпати заселяв в історичний період [5]. Тисячолітнє освоєння Карпат вплинуло на гірські біогеоценози, найвразливіших представників фауни, зокрема скельницю або серну. У літописах періоду Київської Русі, серед мисливських видів ратичних (тур, зубр, лось, олень благородний, дика коза, дика свиня), зазначається скельниця [1]. В Українських Карпатах, починаючи з XVI–XVII ст., спостерігалось істотне погіршення умов існування мисливських звірів, спричинене експансією людини у гори, її господарською діяльністю, вдосконаленням знарядь добування [9]. З появою вогнепальної зброї чисельність виду почала помітно зменшуватися. Достовірних відомостей про винищення серни у Східних Карпатах немає [8].

Скельниця є цінним мисливським видом. Щорічно у Європі добувають понад 50 тис. особин, найбільше у Швейцарії та Австрії. У мисливців популярне трофейне полювання. У деяких європейських країнах є небезпека зникнення виду. Тому, інтродукція серни в Українських Карпатах сприятиме збагаченню біологічного різноманіття, збільшенню видового складу мисливської фауни, матиме істотне значення для стабілізації вразливих високогірних екосистем.

Мета дослідження – оцінка перспектив реакліматизації виду та розрахунок потенційної ємності угідь з метою збільшення продуктивності угідь шляхом раціонального використання мисливських ресурсів.

Матеріали і методика дослідження. Перспективи реакліматизації виду в Українських Карпатах вивчали шляхом обстеження високогір'я, гірських хребтів, найпридатніших для випуску скельниці: Чорногірський та

Свидовецький, Мармароські Альпи та Горгани. Класифікацію угідь високогір'я для серни проведено відповідно до Настанови з упорядкування мисливських угідь [6]. Площу високогір'я Чорногори, Полонинського гірського хребта, Мармароських Альп та Горган встановлено за допомогою ГІС-технологій. Використані знімки високої роздільної здатності (до 0,7 м) геокодовані у програмі Google-EARTS, яка дає можливість проводити вимірювання об'єктів екрана за знімками. Попередньо дешифровано високогір'я Карпат і окунтурено в цій програмі. На основі визначених площ розраховано потенційну чисельність поголів'я в умовах Українських Карпат.

Результати дослідження. Якісну оцінку мисливських угідь щодо певних видів мисливських тварин прийнято називати бонітуванням. За своїми кормовими і захисними властивостями, типи мисливських угідь мають різне значення для мисливських звірів. Бонітет визначає можливу продуктивність угідь. За бонітетом встановлюють оптимальну чисельність мисливської фауни, якої має досягнути мисливське господарство у своїй діяльності. Для серни пропонуємо виділяти, як і для інших мисливських звірів, згідно з Настановою з упорядкування мисливських угідь [7], 5 класів бонітету (табл.).

Класифікація угідь

Бонітет	Характеристика бонітету угідь	Оптимальна щільність,
		голів на 1000 га
I	Угіддя з дуже добрими кормовими і захисними властивостями	35-50
II	Угіддя з добрими кормовими і захисними властивостями	20-35
III	Угіддя із задовільними кормовими і захисними властивостями	10-25
IV	Угіддя з поганими кормовими і захисними властивостями	до 10
V	Угіддя, не придатні для існування виду	-

У раціоні живлення серни в Альпах зареєстровано 120 видів рослин, на Кавказі – 224 види [4]. Влітку 85 % раціону становлять однорічні та багаторічні трави, у зимовий період у живленні приблизно 40 % дерев і чагарників (пагони, кора, хвоя) доповнюються сухими або зимозеленими рослинами. Потреба у воді у серни незначна. Вона живиться соковитими альпійськими травами, вранці часто вкритих росю. Замість води може використовувати сніг, який довго тримається у горах. Літом серни пасуться переважно ранком і ввечері. Ближче до осені тривалість денного відпочинку зменшується, а восени іноді пасуться весь день [6]. Вночі вони відпочивають, але в місцях, де їх турбують і порушують звичайний спосіб життя, пасуться вночі. Згідно з дослідженнями, серна 30 % часу пасеться, 40 % припадає на відпочинок і пережовування корму, на переміщення у межах індивідуальної ділянки витрачає 13 %, а на втечу від небезпеки – 8 %, решта (9 %) – на сон [3].

Українські Карпати, порівняно з іншими гірськими системами Європи (Південні Карпати, Татри, Альпи, Кавказ, Родопи та ін.) нижчі. Однак природнокліматичні умови, висота гір, крутизна схилів у Східних Карпатах є сприятливими для існування серни. Порівняльний аналіз умов існування серни в Українських Карпатах і Татрах засвідчує їх подібність, можливість акліматизації виду у Східних Карпатах [8].

Скельниця – типова гірська тварина. У горах живе біля верхньої межі лісу, заселяє круті скелясті ділянки, урвища. Піднімається до висоти 2500–3000 м над рівнем моря. Перебування серни в Альпах реєстрували на висоті 4750 м над рівнем моря. [2]. У Польських Татрах основні біотопи існування виду знаходяться на висоті від 1700 до 2200 м над рівнем моря., на Кавказі – від 1500 до 3500 м над рівнем моря. Веде відносно осілий спосіб життя. Добові переміщення групи серн обмежуються площею 8–10 км², а вздовж прямої – 4–5 км. Зазвичай ходить одними й тими ж стежками [2]. Згідно із спостереженнями в Татрах, проведеними за допомогою телеметрії польськими дослідниками за 13 особинами, літня площа існування становила – 4,45 км², зимова – 1,07 км². Із урахуванням бонітування, оптимальної щільності та просторового освоєння території можна розрахувати потенціальну чисельність серни в Українських Карпатах. Зокрема, площа високогір'я досліджуваних територій становить 173 км²: Чорногора – близько 81,4 км², Полонинський хребет – 85,5 км², Мармароські Альпи – 6,1 км². Згідно з нашими розрахунками, лише в Чорногорі може існувати близько 800 серн. Загалом високогір'я цих гірських систем може забезпечити існування від 200 до 1700 особин.

Висновки

Скельниця – екологічно пластичний вид, заселяє гірську місцевість від верхнього лісового поясу до високогір'я. Природно-кліматичні умови Східних Карпат сприятливі для існування виду. Перспективними теренами для реакліматизації виду є Українські Карпати, у межах високогір'я Чорногори, Полонинського хребта, Мармароських Альп і Горган. На площі 173 км² може існувати, без загрози нанесення шкоди біогеоценозам високогір'я, понад 1000 особин.

Список літератури

1. Аристов Н. Промышленность Древней Руси / Аристов Н – Санктпетербургъ: Въ типографіи Королева и комп., 1866. – 321 с.
2. Гептнер В.Г. Млекопитающие Советского Союза. Парнокопытные и непарнокопытные / В.Г. Гептнер, Н.П. Наумов. – М., 1961. – Т. 1. – 776 с.
3. Balcerzak J. Kozica - symbol Tatr / Balcerzak. J. – Warszawa, 2006. – 40 s.
4. Дормидонтов Р.В. Серна / Р.В. Дормидонтов, Ю.Ю. Блохин. – М.: Лесн. пром-сть, 1977. – С. 140–153. – (Копытные звери).
5. Колосов А.М. Биология промысловых зверей СССР / Колосов А.М., Лавов Н.П., Наумов С.П. – М.: Высш. шк., 1965. – 508 с.
6. Настанова з упорядкування мисливських угідьм. – К., 2002. – 112 с.
7. Проців О.Р. Серна (*Lepus capreolus capreolus* Linnaeus, 1758) / О.Р. Проців, П.Б. Хоєцький.– Львів, 2010. – 56 с.

8. Стойко С.М. Типи верхньої межі лісу в Українських Карпатах, її охорона та заходи ренатуралізації / С.М. Стойко // Наукові праці ЛАН. – 2004. – Вип. 3. – С. 95–101.

Обоснована необходимость реакклиматизации Rupicapra rupicapra в Украинских Карпатах. На основании бонитирования угодий и индивидуальных участков существования вида рассчитана оптимальная численность Rupicapra rupicapra в высокогорье Восточных Карпат. Здесь без угрозы нанесения вреда биогеоценозу может существовать свыше 1000 особей.

Rupicapra rupicapra, бонитирование угодий, оптимальная плотность, высокогорье.

It has been proved the necessity of reacclimatization of chamois (Rupicapra rupicapra) in the Ukrainian Carpathians. The optimal number of species has been calculated based on land appraisal and on certain habitat areas within the highlands of the Eastern Carpathians. There may live more than 1000 individuals doing no harm to biogeocenoses.

Rupicapra rupicapra L., land appraisal, optimal density, highlands.